

kakor po domači; in drugič se lahko prek zidov — kateri morajo pa v ta namen nekoliko bolj pazljivo izpeljani biti kakor navadno — špalirji razpeljejo, na katerih najzgodnejše in najlepše grozdje zraste.

Za dosego jako zgodnjega grozdja se zasade zgodnje trte, pospešuje se pa zgodnost še s tem, da se trte prav nizko na glavice režejo, toraj zopet po nemški šegi. Dalje, ako se o pravem času nepotrebne mladike brez zaroda izmandajo, zarodne pa primerno prikrajšajo. Posebno se dá pa zorenje s tako imenovanim obročkanjem (ringeln) pospešiti. Ono obstoji namreč v tem, da se ob cvetji nekolikim (ne vsem) zarodnim mladikam vsake trte en palec pod najnižjim zarodom za pol prsta širok obroček lubada izlupi. Nasledek tega dela je ta, da dozori nad tako narejenim obročkom rastoči grozd dobrih 14 dni pred, kakor bi bil dozorel brez tega, in da postanejo tudi jagode veliko debelejše. Ako se vrh tega, da se mladika pod grozdom obročka z majhnimi škarjicami še tretji del vseh jagod enakomerno izčiplje, dosežejo se že celó velike jagode; volovnine, na primer, postanejo malo da ne tako velike kot češplje. Z navadnim nožem gré to delo, se vé da počasi spod rok, al z nalašč za to narejenimi kleščicami hitro, in izplača se.

Zgodnje grozdje je za nas prevelike važnosti, kakor da bi zadostilo to, kar sem dozdej omenil; za tega del hočem o njej še nekoliko besed spregovoriti. Omenil sem, da se v tako zvanih izbranostnih prodajalnicah najprvo zrelo sadje nahaja, ktero se jako drago prodaja, pa gotovo tudi drago kupuje. V teh prodajalnicah nahajamo pa tudi po tem še sadje, ko se že tudi zunaj na trgu dobí, se vé da najlepše in najboljšje. S tem poznejšim sadjem se pa trgovci ne preskrbujejo na trgu, ampak dobivajo ga od ravno tistih sadjerejcev, od katerih so dobili prvo. Ako bi hoteli toraj tudi naši sadjerejci s takimi prodajalnicami v stalno kupčijsko zvezo stopiti, kar prav živo želimo, treba bi bilo toraj tudi na to delati; da bi s pomočjo umetnih sredstev tudi nekoliko še posebno zgodnjega sadja (v prvi vrsti grozdja) pridelovali. V ta namen bi se morali najpremožnejši deležniki tudi s takimi sredstvi seznaniti, ter jih nagovarjati, da bi se jih tudi poprijeli. Tako naj bi vsak prek nalašč za to narejenih vinogradskih zidov razpeljane špalirje pod šipe djál, in ako že tega ne, naj bi saj zidove ometati ter črno pobarvati dal. Prek črno pobarvanih zidov dozori vsak sad dosti pred, kajti znano je, da črne stvari podnevu največ solnčne gorkote pogoltnejo, ktero ponoči zopet oddajejo; to pa pride dozorenju prav zelo na pomoč. Ako bi se vrh tega še obročkalo, dosegla bi se sila zgodnja zrelost. Se ve da bi morali špalirji pravilno izpeljani biti; tako zvani ravnokotno rezani (Winkelschnittspalliere) so najboljši.

Kar je bilo tukaj o grozdji rečeno, veljá zeló vse tudi o drugem sadji (obročka pa se le grozdje). Posebno breskev in hrušek naj bi se pri nas veliko zasadilo ter prav po francoski šegi (Francozi so prvi mojstri o tem) na prizidnih, kakor tudi prosto stoječih špalirjih gojilo; kajti one se po grozdji obnašajo na šparljih najboljšje in dadó potem tudi največ dobička; ena sama zgodnja breskev stane na Dunaji 20 kr.

Posebne sorte breskev in hrušek bi se tudi lahko prav po navadni šegi gojile in pravilno sušile, in tako suho sadje prodajalo, kar bi zopet lep denar vrglo. Sušiti pa bi se moralo vse drugače, kakor zdaj.

Da bi vinograd, ki bi bil samo s kupčijskim sadjem nasajen, to je, z grozdem in tudi drugim sadjem, več vrgel kakor pa tisti, ki je vinskemu pridelku namenjen, ni dvomiti; kajti grozdje, na primer, se bo

vedno vsaj po 10 kr. funt lahko prodajalo; v vino podelano nikdar toliko ne nese.

Zadnje vprašanje bi zdaj še bilo to, kako da bi se pridelano sadje v kupčijo spravilo?

To bi se lahko po dveh potih zgodilo: ali bi namreč se došlim dunajskim in drugim tujim sadnim kupčevalcem (kteri bodo gotovo pečenko kmalu zavohali) ali pa tistim domačinom, ki se bodo te kupčije lotili, oddajalo. Druga pot bi bila ta, ako bi si vsi pridelovalci skupaj zanesljivega človeka v naši dolini poiskali, kteri bi sadje od vseh skupaj spravljal, ter ga na železnico oddajal, in pa družega zopet na Dunaji v nadrobni kupčijski lopi (Markthalle) imeli, ki bi ga prodajal. To bi bilo najboljšje, kajti s tem bi ostal pridelovalcem tudi skoro ves dobiček, kterege bi sicer kupčevalci imeli.

To se mi je zdelo potrebno našim gospodarjem o koristi prihodnje naše vino- in sadjerejske šole omeniti, da vidijo, kolike koristi da nam bo lahko tudi v sadjerejskem obziru, ako bo svoji nalogi zvesta.

R. R.

Nove kmetijske mašine.

Gospod H. Lanc, fabrikant kmetijskega orodja v Mannheim-u, je kmetijski družbi kranjski ravnokar poslal 3 mašine — dve slamoreznici in eno mlatilnico — za poskušnjo in na prodaj, ki bi bile imele v Ljubljano priti že takrat, ko je družba imela svoj občni zbor, pa se je zakasnila vožnja. Slamoreznice so prav izvrstne in veljajo od 64 do 180 gold.; mlatilnica je nove sisteme; prav lahko in dobro mlati; veljá pa 122 gold. — Vse te mašine se vidijo pa tudi lahko poskusijo na vrtu kmetijske družbene Poljanah v Ljubljani. Pozor, gospodje! Mašine so ogleda vredne.

Šolske stvari.

Pojasnilo

o zadevi ljudskega šolstva na Kranjskem leta 1871.

„Novice“ so nedavno prinesle nekaj statistike ljudskih šol na Kranjskem v preteklem šolskem letu. Akoravno ne dvomimo, da so „Novice“ ove številke prejele iz dobrega vira,*) vendar si ne moremo kaj, da ne bi zavoljo resnice in natančnosti, s katero je treba spisovati važno ljudsko šolstvo kakove dežele, dodali nekoliko opomb omenjenemu sporočilu.

Da je bilo ljudskih šol 259, med temi 187 nedeljskih ponavljajočih, 160 (?) sadjerejskih, 18 čbelorejskih in 25 svilorejskih — nad tem se ne spotikamo. Da je bilo le 171 ljudskih šol čisto slovenskih, 56 (?) pa slovensko-nemških in 32 (!) čisto nemških, o teh številkah jako dvomimo. Kar zadeva slovensko-nemške šole, treba je vedeti, da takih šol s slovenskim in nemškim učnim jezikom na Kranjskem, razun kakih 5, še nimamo ne. Slovenske šole, v kterih se nekoliko nemščine kot učni predmet uči, imenovati slovensko-nemške, pa je neprilčno in napačno. Vrh tega pa celó takih šol ne bode 56; kajti leta 1865. štela jih je vlada sama le 10, in še le pozneje šteli so jih nekteri možje toliko na ljubav in tolažbo — vladi in nemškutarjem.

Nadalje vprašamo: kje je na Kranjskem 32 nemških ljudskih šol? — Leta 1865. bilo jih je 19, lani

*) Res, iz prav dobrega vira, in naravnost lahko rečemo — ker statistični popisi niso nikakoršna tajnost — iz uradnega poročila.

in predlanskim 21, in v šolskem imeniku za Kranjsko jih še toliko naštetih ne moremo!

Odkodi je toraj število 32??

Na dalje se ne morem sprijazniti s številom postavno za šolo ugodnih otrok. To število bilo je po „Novicah“ 1871. leta 42 844. Leta 1870. pa ima vlada 58.426 za šolo ugodne mladine. Razlika med tema številoma, okoli 16.000, je prevelika, da ne bi se dvomilo o istini prvega števila. Število za šolo ugodnih otrok se na eni strani zmanjša vsako leto s tem, da nekaj mladine izstopi iz šolske dobe; na drugi strani pa jih zopet po navadi ravno toliko doraste.

Potem se razvidi iz omenjenega sporočila, da bi le okoli 5000 otrok v šolo ne hodilo. Po takem bi imeli na Kranjskem še dobro ljudsko šolstvo. A v istini ni tako, žalibog da ni! Ena tretjina, da ena tretjina je mladine v starosti od 6. do 14. leta, ki ne obiskuje šole, vsaj vsakdanje ne; k večjemu če pride nekterikrat v nedeljsko šolo.

Ko bi 37.248 otrok v šolo hodilo, imeli bi učitelji poprek po 130 otrok v šoli. Izračunili pa smo iz gotovih virov, da na Kranjskem ima vsak učitelj poprek samo 90—100 otrok.

Toliko v pojasnilo in v pospeh dobre stvari.

Prirodoslovno.

Helix pomatia; L. veliki jedljivi polž (grosse Weinbergschnecke).

Kdo ne pozna tega največega v naši deželi na kopnem živečega polža; vsaj prebiva po hribih in ravninah, v gozdih, vrtih in nogradih, posebno se pa v Bohinju in v bistriškem grabnu nad Kamnikom jako velikohišni nahajajo. Zato bi jaz tega povsodi-klateža in, kakor nekteri hoté, strašivca krojačev še opomnil ne, ako se ne bi bilo posrečilo meni, dobiti enega iz te polževe družine z od desne na levo zavitim zavoji ali obhodi, kar se do zdaj, kolikor je meni znano, še nikomur ni posrečilo na Kranjskem. Kaj lep je ta moj plažuhar. Njegova kroglasta rumeno-rujavkaste barve pasasta hišica ima zdaj 4 zavoje in je 1" in 5" visoka, 2" pa široka. Ustje ali vhod v hišico imel je do danes zaprto z belo lupinico; al ko danes ogledovaje njegovo prečudno poslopje v roki ga sučem in mérim, naenkrat odpre vrata ter mi pomolí svoje četiri tipalnice, kakor bi norčevaje se meni hotel osle kazati. Skušal ga bom čez zimo živega si ohraniti; naj prihodnje spomlad naprej gradi svojo kočjo; kedar pa onemore ter pogine, mu pa hočem dostojno ter spodobno mesto odločiti v svoji lepi polževi nabirki. Robič.

Podučne stvari.

Tepežnica.

Od cerkniškega jezera.

Mnoge so šege in navade med ljudstvom. Že od starih časov so se ohranile, da-si tudi se jih je že mnogo opustilo. Pa kar ljudem hasne, kar jim je mnogokrat na korist, ne pustijo hitro iz spomina. Vzlasti pri mladini zapazimo, kako rada hrepeni vedno le po prijetnih časih, igrah in veseljah itd. Kako na pr. se posebno otroci oveselé zgodnje spomladi, ki morejo skakaje se radovati pod prostim nebom na prijetni livadi, — kako prijetni so jim velikonočni pirhi ali pisanke, kako težko že čakajo Miklavžovega dne, se ve da nič manj veselja-polne so jim tudi božične jaslice. Pa komaj se otroci božičnih jaslic nagledajo, približa se jim prijetni dan, dan nedolžnih otročičev. Oj veselje! pojdemo tepežkat! Že poprejšnji dan si pletejo šibice, ktere so si

zato pripravili, da na omenjeni dan zarano ubožni otročiči korakajo iz hiše v hišo premožnih. Lepo in smešno je videti pri omikanih, ki pride nedolžno otročiče spodobno prosit rešenja. S šibico v roki preteplje okoli in gré tudi do gospodov viših stanov, od katerih se gotovo nobeden ne vrne brez darú.

Ali zdaj pogledjmo neomikano ljudstvo po deželi. Gledé na to največ te vrstice pišem obžalovaje, da se pri tepežkanji v naših krajih tolikošna surovost godí. Po več otrok lazi iz hiše v hišo tako nadležno, bodi-si da so otroci premožnih ali ubožnih starišev, da bi se mogel človek pred to nadlogo skrivati ali celó trdo zapirati.

Naj bi vendar stariši, ki so pametni, ne pustili odraslim otrokom klatiti se okoli ta dan, in premožnejši naj bi se tudi sramovali beračiti na tej poti. In ne bo se tolikošna drhal otrok vlačila sém ter tjà. Ker jih stariši brez vsega poduka puščajo okoli, zato ni čuda, da nekteri tudi po dvakrat pridejo in prisedši do človeka že od daleč kričé: „reši se! reši se!“ potem pa pretepajo silovito.

Ker se ne spominjam, da bi bil že kdo o tem v „Novicah“ kake črtice kedaj spisal, in ker mnogo naših slovenskih starišev „Novice“ čita, potrebno se mi zdi, da omenim, kako se je iz nedolžne navade izcimila škodljiva razvada!

Učitelji, ki so sejavci potrebnih nauk po kmetih, naj bi mladino pri dobrih prilikah v tem podučili. Odrasla mladost pa, ki se omenjeni dan tako po živinsko tepe, naj bi pomislila, da nesreča je človeku vedno za petami. Jaz poznam človeka, ki je bil tako vdarjen, da je na tistem udarcu raka dobil — toraj le pamet na „Pametvo“! Sim. Punčah.

Dopisi.

Trst 17. dec. (Konec.) — Med tem, ko po vseh krajih države avstrijske habsburško dinastijo s spoštovanjem sprejemajo, je tû pri nas v Trstu ravno nasproti. Čujte škandal, ki smo ga doživeli te dni v gledališču našem! Neka francoska družba je igrala: igral je g. Cenizeli prav izvrstno, in ko je vse ploskalo, zavil je v svojem petji, misleč s tem občinstvu še bolj ustreči, v cesarsko avstrijsko himno (pesem). Pri tej priči so nekteri začeli žvižgati in kričati in vse gledišče je bilo po koncu, tako, da je igralec pomenjati moral. Ko v drugem prizoru nastopi, zopet začnó kričati. Na to prosi občinstvo za zamero, rekoč: „jaz sem Francoz in nisem vedel tega, da ne spoštujete kakor drugi narodi svojega vladarja; jaz sem v svoji domovini pri takih prilikah vselej cesarsko himno vbral ter še večé veselje vnel. Ker pa vidim, da sem ravno danes s tem veliko nevoljo obudil, hočem Vam vprihodnje Garibaldijevo himno zapeti“. V tem hipu pa nastane živahno ploskanje! — Slavna vlada, kaj je to? Policijsko vodstvo je precej drugi dan ostro zapoved svojim komisarjem poslalo, da vprihodnje pri vsaki enaki demonstraciji gledišče izprazni in zapró. Italijanissimi na Primorskem „Garibaldinko“, v Ljubljani in drugej Prusofili „die Wacht am Rhein“ — gospodje na Danaji: ali še zmirom ne čutite, kam merijo take demonstracije?

Frickov Janez.

Od Soče 23. dec. — Dopisnik iz Gorice v „Narodu“ se je zopet oglasil, pa le, da otrobi veže in zrak biča. Druzega mu ni bilo treba, nego dokazati mi, da znana sklepa naše „Soče“ (30. nov.) sta bila logična in resnično politična. Tega mi ni dokazal s svojim umetnim razlikovanjem med „prakso“ in „teorijo“ Hohentovove vlade. Če pa misli, da sem hotel zdaj konec